

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата психологічних наук, старшого дослідника,
старшого наукового співробітника групи онкологічної психології та реабілітації
ДУ «Інститут медичної радіології та онкології ім. С.П. Григор'єва
НАМН України» КИРИЛОВОЇ Олени Олександрівни
на дисертаційну роботу ЛИСНИК Катерини за темою:
«Медіа-психологічна реабілітація жінок зі страхом повторення
травмівних подій в умовах суспільної кризи»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05
Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія**

Актуальність теми дисертаційної роботи Катерини Лисник обумовлена тим, що Україна за останній час проходила низку суспільних, економічних та політичних криз різного рівня інтенсивності – від пандемії Covid-19 до військових дій після повномасштабного вторгнення, які призвели до системних змін у житті та добробуті широких верств населення нашої країни. Під час подібних суспільних криз населення стикається з психотравмівними подіями, які суттєво впливають на психоемоційний стан. Всесвітня організація охорони здоров'я виділяє окреме поняття «стрес соціальних змін» з розглядом його впливу на психічне здоров'я населення в результаті пережитого стресу соціальних змін. Виникає психічна дезадаптація, яка на психологічному рівні проявляється втратою перспективи власного майбутнього, усвідомленням безпорадності, ізольованістю життя, почуттям соціальної відкинутості, страхом повторення травмівних подій.

Окремою категорією населення, у якої травмівні події стаються в особистому життєвому просторі, є онкопаціенти. У них страх повторення травмівних подій – це страх рецидиву раку, що може статися на етапі ремісії.

Для зменшення руйнівного впливу страху повторення травмівної події, а саме страху рецидиву раку, доцільно використовувати соціально-психологічну реабілітацію з використанням сучасних медіаресурсів та з урахуванням сучасних умов спілкування

онлайн. Тому актуальність теми дослідження підтверджується як теоретичними потребами, так і практичною значущістю розробки системи медіа-психологічної реабілітації в умовах сьогодення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

У вступі дисертаційної роботи обґрунтована актуальність проблеми, чітко сформульовані мета та завдання дослідження, наведено наукову новизну й практичне значення одержаних даних. Аналізуючи зміст дисертаційної роботи щодо розв'язання поставлених завдань, відмітимо, що вони цілком відповідають обраній проблематиці. Методи та застосований комплекс діагностичних методик забезпечують досягнення і реалізацію поставлених у дослідженні завдань.

У першому розділі дисертації надано узагальнені результати теоретичного аналізу понять «суспільна криза», «стрес соціальних змін», «кризовий стан», «психологічна реабілітація», «медіа-вплив», «міфи про рак» та «здоров'язберігаюча компетентність» у науковому просторі. Авторкою вивчено погляди зарубіжних і вітчизняних вчених; визначено поняття «страх повторення травмивних подій», «страх рецидиву раку» та «медіа-психологічна реабілітація»; розглянуто теоретичні конструкти виникнення, перебігу та корекції страху рецидиву раку. За результатами проведеного теоретичного аналізу визначені чинники розвитку підвищеного рівня страху рецидиву раку: мікросоціальні (соціо-демографічні) і макросоціальні (вплив суспільної кризи та наявності соціальної підтримки суспільства); біомедичні; індивідуально-психологічні (особистісні); та медіа-чинники, включаючи наявні в медіа-просторі міфи про рак. Виділено особливості проведення психологічної реабілітації страху рецидиву раку в онкопацієнтів на стадії ремісії.

Результати, представлені у першому розділі, відповідають першим двом завданням дослідження.

У другому розділі дисертації К.А.Лисник зосередила увагу на відображенні організаційних та методологічних засад, наведено аналіз результатів емпіричного

дослідження страху рецидиву раку в онкопацієнток у ремісії та чинників впливу на розвиток досліджуваного феномену.

У дослідженні взяли участь 201 онкопацієнтка в стадії ремісії, тому вибірка є репрезентативною.

Авторкою описані етапи та результати адаптації та валідації Опитувальників страху рецидиву раку FCRI, та його скринінгової форми FCRI-SF, зокрема виведено порогові рівні дисфункційного страху для обох опитувальників. Згідно з отриманими результатами дисфункційний рівень страху рецидиву раку за FCRI відзначають 60,4% опитуваних, а за FCRI-SF – 55,9%, отримані дані є узгодженими за кореляційним зв'язком між обома версіями. Проведено статистичний кореляційний та регресійний аналіз зв'язку біопсихосоціальних чинників особистості та її рівня страху рецидиву раку в умовах суспільної кризи. Докладно досліджено медіа-вплив та виявлено що вагомими чинниками впливу інформації з медіа-простору на психологічний стан онкопацієнтів є реактивна тривожність, інтолерантність до невизначеності, копінг-стратегії подолання, які вони використовують, та вплив медіа, особливо міфів про рак.

У третьому розділі дисертації К.А. Лисник розробила та подала модель впливу на страх рецидиву раку в онкопацієнтів. Обґрунтувала ефективність впровадження медіа-психологічної реабілітації як засобу втручання заради зменшення дисфункційного рівня страху рецидиву раку в умовах суспільної кризи (пандемії Covid-19 та війни).

Таким чином, авторкою виділені цілі впливу для проведення медіа-психологічної реабілітації жінок зі страхом рецидиву раку та створена модель впливу на перебіг страху рецидиву раку, що відповідає третьому завданню дисертаційного дослідження.

У цьому розділі дисертанткою представлено програму медіа-психологічної реабілітації «Подолати страхи», ConquerFear-UA. Представлена програма передбачає групові зустрічі онлайн для формування в онкопацієнтів у ремісії нових навичок щодо

контролю емоційних реакцій, нав'язливих думок, інтеграцію травмивного досвіду, опанування адаптивних копінг-стратегій та підвищення здоров'язберігаючої компетенції. Запропоноване використання сучасних засобів медіа (соціальні мережі Facebook та Instagram, платформа відеоконференцій Zoom, месенджери соціальних мереж Telegram, Viber, WatsApp, FB Messenger) робить психологічну реабілітацію легкодоступною як для ведучих психологів, так і для онкопацієнтів у ремісії. Робота у форматі онлайн забезпечує можливість спілкування через обмеження очного формату проведення груп психологічної підтримки, оскільки ведеться повномасштабна війна на території України.

Реалізацію четвертого завдання дисертаційного дослідження, представлено розробкою, апробацією та впровадженням програми медіа-психологічної реабілітації ConquerFear-UA, відмічена висока ефективність її застосування, а саме достовірно зменшився рівень страху рецидиву раку та знизився показник реактивної тривожності у хворих порівняно із показниками контрольної групи, що не отримувала психологічну допомогу. За представленою програмою складені методичні рекомендації для клінічних психологів щодо зменшення дисфункційного рівня страху рецидиву раку.

Разом з тим, представлено додатковий напрямок психологічної допомоги для протидії негативному макросоціальному впливу медіа-інформації. Створено медіа-ресурс просвітництва, де представлені матеріали з доказових наукових джерел, пояснювальна інформація у наглядному форматі задля психоедукації та покращення здоров'я зберігаючої компетентності онкопацієнтів у ремісії, активними користувачами якого стали 363 особи.

Визначаються чотири пріоритетні напрямки подальших досліджень, по-перше, дослідити динаміку розвитку і перебігу страху рецидиву раку у чоловіків, та у більш віддаленій часовій перспективі; по-друге, дослідити профілі онкопацієнтів для прогнозування потреб психологічної допомоги в залежності від особистісних чинників та медіа-складової та оцінити вплив психологічної реабілітації на якість життя

онкопацієнтів у ремісії; по-третє, вивчити порогові рівні низького, середнього та помірного страху рецидиву раку в українських онкопацієнтів у ремісії; та в-четвертих розробити курс підвищення кваліфікації для психологів для навчання принципам зниження рівня страху повторення травмівних подій.

Наукова новизна дисертації полягає у тому, що авторка обгрунтувала поняття «страх рецидиву раку» та створила концептуальну модель страху рецидиву раку. Запропоновано поняття «медіа-психологічна реабілітація», вивчено медіа-ресурси, які потенційно призводять до підвищення рівня страху рецидиву раку, або надмірно ризикованої поведінки онкопацієнтів, та розроблено Програму медіа-психологічної реабілітації ConquerFear-UA для групової підтримки онкопацієнток онлайн.

Вперше запропонована українська версія Опитувальника страху рецидиву раку, FCRI, та його коротка версія FCRI-SF.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробці системи заходів та конкретних рекомендацій, які можуть бути впроваджені на національному рівні для підвищення ефективності психологічного супроводу українських онкопацієнток. Запропонована система заходів, спрямованих на адаптацію онкопацієнток до життя після подолання хвороби, заснована на використанні сучасних медіа-ресурсів, що є інноваційним елементом у системі психологічної реабілітації. Розроблена програма медіа-психологічної реабілітації ConquerFear-UA для групової роботи онлайн, що дозволить охопити більш широкі верстви онкопацієнток, які знаходяться в різних містах не тільки нашої країни, але й за кордоном.

В роботі також було проведено валідацію та адаптацію української версії Опитувальника страху рецидиву раку, FCRI, запропонована його коротка версія FCRI-SF для скринінгу тих онкопацієнтів, хто першочергово потребує психологічної допомоги. Це надає українським спеціалістам новий, адаптований до популяції України, психодіагностичний інструмент, що може бути використаний як у наукових

дослідженнях, так і практичними психологами у лікарнях.

Наукові напрацювання дисертації можуть бути використані у навчальному процесі для формування курсу підвищення кваліфікації психологів з проведення груп підтримки онкопацієнток за програмою ConquerFear-UA.

Наукові праці, які відображають результати дисертації. Результати дисертаційної роботи відображено у 22 наукових працях авторки, з яких 7 статей у фахових виданнях, 2 розділи у колективних монографіях. Одноосібними є 8 наукових праць, що згідно з вимогами в переліку публікацій є достатньою кількістю. Також є 1 стаття у співавторстві у виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази Web of Science. Результати дослідження були широко представлені на наукових конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів. Матеріали дослідження в достатньому обсязі висвітлені в опублікованих наукових працях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації.

Загальна оцінка дисертації. Дисертаційна робота Лисник Катерини Анатоліївни на тему «Медіа-психологічна реабілітація жінок зі страхом повторення травмивних подій в умовах суспільної кризи» є завершеним дослідженням, виконаним на належному науковому рівні. Воно заслуговує на позитивну оцінку як з боку змістовності, так і форми подання та оформлення матеріалів. Але робота не позбавлена певних недоліків. Вважаємо за необхідне висловити і деякі **зауваження та побажання:**

1. За отриманими результатами (стор.134) більшість респонденток не усвідомлюють те, що мають високий рівень страху рецидиву раку. З чим Ви пов'язуєте цей феномен та чи не буде це перешкодою для звернення за психологічною підтримкою? Чи вважаєте Ви доцільним рекомендувати в цілях профілактики на етапі ремісії обов'язково проходити скрінінг опитування для виявлення тих, хто має

високий показник страху рецидиву раку?

2. В підрозділі 2.2 Ви представили результати адаптації та валідації опитувальника страху рецидиву раку (FCRI), де вираховали та запропонували для використання нові порогові значення для дисфункціонального страху рецидиву раку, але ж запропоновані вами порогові значення FCR відповідають виборці, що включала тільки жінок. Чи плануєте ви в подальших дослідженнях вивести окремі порогові значення для чоловіків, чи буде отримано усереднені порогові значення FCR, не враховуючи стать респондента?

3. В підрозділі 2.3 дисертаційного дослідження виділені психологічні фактори, що впливають на рівень FCR. На Ваш погляд що найбільш впливає на рівень страху рецидиву раку, особистісні якості, тяжкість онкопатології (стадія), тяжкість процесу лікування, час, який пройшов після протипухлинного лікування? Доречно було б провести дисперсійний аналіз для отримання оцінки впливу кожного компонента на показник FCR для отримання загальної моделі.

4. Для оцінки ефективності програми медіа-психологічної реабілітації доцільно було б дослідити не лише показники реактивної тривожності та страху рецидиву раку, але й зміни у застосуванні копінг-стратегій.

Висловлені зауваження не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи К.А. Лисник, вони є дискусійними та мають, переважно, характер побажань щодо подальших досліджень авторки в цьому напрямку. Дисертація К.А. Лисник характеризується обґрунтованістю положень та висновків; поставлені у дослідженні завдання розв'язані; сформульовані висновки відповідають поставленим завданням. Публікації авторки відповідають змісту дисертації. Все це свідчить, що дисертаційна робота є завершеною науковою працею, має наукову новизну та практичну значущість.

Висновки. Дисертація Лисник Катерини Анатоліївни «Медіа-психологічна реабілітація жінок зі страхом повторення травмивних подій в умовах суспільної кризи» відповідає спеціальності 053 Психологія. Авторка дисертації заслуговує на присудження ступеня доктора філософії відповідно до Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р.

Офіційний опонент
Канд. психол. наук, старший дослідник,
ст. наук. співроб. групи онкологічної
психології та реабілітації
ДУ «Інститут медичної радіології та
онкології ім. С.П. Григор'єва
НАМН України»

Олена КИРИЛОВА

ЗАВІРЕНО

Вчений секретар

ДУ «Інститут медичної радіології та онкології ім. С.П. Григор'єва НАМН України»

2022 р.